

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյալ խմբագրատան մէջ:

(Օտարազգայնացիք գիտնում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мшакъ“)

Խմբագրատունը բաց է առաւօտան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խաբանչուր բառին 2 կոպեկ:

„ՄՇԱԿ“ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱ- ԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ 1880 ԹՎԻՆ

ՀՐԵՏԵՐԵԿՎՈՒՄ Է ԼՄԵՆ ՕՐ, բացի տոն և տոնների հե-
տեւեալ օրերից:

Լրագրի գիրքը և պրօգրամման նոյն են մնում: Մենք ստանում
ենք ՍԵՓԵԿԱՆ ՀԵՌԵՐԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿ» տարեկան գիրքը
10 ռուբլ է, կես տարվան 6 ռուբլ: Գրքի կարելի է ՄԻՆՑՆ
ԽՄԵՐԵՐԵՐԵՐԸ մէջ:

ԼՄԵՆԶԻՆ ՀԼՄԵՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպեկով հատը:
Օտար քաղաքներից պէտք է գիտնել հետեւեալ հասցեով
ТИФ-
ЛИСЬ Редакция „Мшакъ“.

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պրօգրամմայի խնդիրը—նախ և առաջ տեսնու-
թիւն: Թարգմանական ընկերութեան առիթով:
Դերբին լուրերը—«Մշակի» հեռագիրները—Յայտա-
րարութիւնները—Բանասիրական: «Արարա-
տեան» ընկ. դպրոցական գործունէութեան քննա-
դատութիւնը:

ՊՐՕԳՐԱՄՄԱՅԻ ԽՆԴԻՐ

II

Հայոց մէջ աշխատանքի բա-
ժանութիւնը այսպէս է իրագործ-
վում:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐՈՑԱԿԱՆ
ԳՐՈՐԾՈՒՆԵՐԻՑԵԱՆ ՔՆՆԱԳՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Այն թեթեամիտ ուղղութիւնը, որ, առհասա-
րակ, տիրապետում էր մինչ այսօր և դեռ տիրա-
պետում է և. Պոլսի հայ գրականութեան և լրա-
գրութեան մէջ, ստիպում էր մեզ բացատրաբար վե-
րաբերել դէպի ամեն մի հասարակական երևոյթ,
որ յայտնվում էր տեղական հայկական հորիզոնի
վրա: Եթէ հրատարակվում էր մի նոր լրագիր,
մեզ դա չէր ուրախացնում, որովհետեւ գիտե-
լինք, բազմամայ փորձերի հիման վրա, որ նա
չուտով կանխեստանայ դիտաւոր օտարի նման վայ-
րելի մի փայլելով երկնակամարի վրա. եթէ կազմ-
վում էր մի նոր ընկերութիւն, դա ևս մեզ մի ա-
ռանձին հրճուանք չէր պատճառում, ըստ որում
այդ ընկերութիւնները, ծնունդ էին բուսական ու-
ղղութիւնների, թէև իրենց ճակատին կրելով մե-
ծաբարաւ տիտղոսներ, սակայն միայն կարճատեւ
գոյութեան դատապարտված էին: Այդ ընկերու-
թիւնները, որոնց չափ անգամ պարագլուխ էին
հանգիստանում դպրոցից փախած իմաստակ և հա-
րակ տղաներ, արագութեամբ միմեանց յաջորդելով,
իրանց ուղղութիւնը գոյութեան ի յիշատակ թողում
էին այն հին ճարտասանութեան ձևերով ուսած,
փրօւած ներքոգական ճառերը, որոնք սկսվում
էին Պաշտոն, Արիւնք, Գիտել, Գիտել, Գիտել, Գիտել
վերջանում Նիւտոն, Հիւսիս, Գիտել, Գիտել, Գիտել
էին հայ լրագիրների էջերը, ըստ որում դոցա
խմբագիրները ոչ նուազ համբաւներ, իրենց ըն-
թերցողներին շնորհելով միջոց միայն այդ ճառերն
էին տեսնում: Սկզբում դեռ այդ ընկերութիւնն-

Դիցուք թէ մի հայ վաճառա-
կան գնում է Լարսպա և յա-
ճախում թորեւտ, Լայպցիգ, Լիօն,
Մարսէյ և Մանչէսթըր, տես-
նում է այնտեղի տոնավաճառ-
ները, գործարանները, արդիւնա-
հանութեան եղանակը և անմշակ
նիւթերը, որ տանվում են Լար-
սպա ուրիշ տեղերից և որ հայը
հեշտութեամբ կարող է տանել
իր երկրից: Թէպէտ հայը ծանո-
թանում է այդ տեղ ամեն բանի
հետ, բայց յետ դառնալով իր
հայրենիքը, նա տեսնում է որ ի-
րանների շրջանում ոչինչ փոփո-
խութիւն չէ պատահել նոյն հին
և մաշված սիստեման վաճառա-
կանութեան մէջ, նոյն նահապե-
տական եղանակը արդիւնահանու-
թեան մէջ, նոյն թմրութիւնը,
նոյն անշարժութիւնը: Աշխարհա-
տես հայը թէպէտ իսկոյն նշմա-
րում է ամենի անփոյթ և յետ
ընկած գրութիւնը, բայց նա չէ
տրտնջում և ոչինչ փորձի չէ ձեռն-

արկում: Նա հանգիստ է նո-
րանով, որ ոչ որ իրանների շրջա-
նից չէ ձգտում մի փոփոխութիւն
անելու իր դրութեան մէջ, ու-
րեմն և չէ փրօտվում հայի սիրտը:
Իսկ եթէ ինքը առաջի օրինակը
լինի, այդ էլ չէ կարելի, որովհե-
տեւ նախ նա խիստ ծաղրանքի և
յարձակմունքների կարող է են-
թարկվել իր աւանդամուկ հայրե-
նակիցների կողմից, երկրորդ՝ նա
մի վատ և պարտքի ընդդէմ բան
արած կը լինի, եթէ իրանների
մէջ մի նորութեան պատճառ
դառնայ...

Այսպէս ամեն ինչ մնում է
առաջվայ դրութեան, առաջվայ
անշարժութեան մէջ: Յանկարծ
հեռու աշխարհից դալիս է Կով-
կաս մի ֆրանսիացի, մի բելգիա-
ցի և սկսում է առնել բուրդ,
բոժոժ, կազ, մետաքս, ընկուզի
կոճղ, լուի ծաղիկ և այլն և Լա-
րսպա տանելով մեծ կարողու-
թիւն է շնորհ: Այդ տեսնելով

խաւարի մէջ և տղիտութիւնը իր բոլոր արհաւիր-
ներով քրդական հարստահարութիւններից ոչ նուազ
աղէտների և թշուառութիւնների պատճառ էր
դառնում: Հասկանալի է այժմ, թէ ինչի ամեն
անգամ, երբ մի ընկերութիւն էր երևում, մենք
իշտ աչքով էինք նայում նրա վրա և համարեա
ոչ մի օգնութեան ձեռն չէինք կարկառում. այդ-
պէս և Արարատեան ընկերութիւնը: Սկզբում,
երբ նա երևաց, հազիւ թէ մենք ուշադրութիւն
գործընթացը նրա վրա, սակայն շուտով մենք ստի-
պուած էինք փոխել մեր կարծիքը: Արարատեան
ընկերութեան» բռնած ընթացքը այնքան տարբեր
էր իր երջանկայիշատակ նախորդների ուղղու-
թիւնից, որ իսկոյն աչքի էր թափւում. նա ամբար-
տաւան աղաղակներով չէր սկսեց իր գործունէու-
թիւնը, այլ համեստութեամբ, առանց ճայն ու ձուռ
հանելու: Նա թողեց, որ իր գործերը վկայեն իր
համար և ոչ ձուռնաբան քարոզչները: Այդպիսի
խոհական ուղղութեամբ նա շուտով գրաւեց աղ-
գի համակրութիւնը և մի անգամ, թող յոյժ, ինչ-
պէս սկզբում էր, դարձաւ մի ամենապարզ, տո-
կուն հաստատութիւն, որին վիճակված է երկար
ժամանակ փայլել իրի պայծառ աստղ հայկական
անշուք հորիզոնի վրա, տարածելով լոյս, վառելով
խաւար և տղիտութիւն: Մեր ասածին իբրեւ պեր-
ճախուս ապացոյց կարող է լինել ընկերութեան
գոյութեան երեքամեայ բաղդատական հաշիւը:
Առաջին տարին ընկ. հասցի 70 օտմ. ոսկի էր,
իսկ երկրորդ տարին 120, և երրորդ տարին 1960:
Արարատեան ընկ. իրեն պարագլուխ ունենալով
այնպիսի անձինք, որոնք նոր, թարմ, բնական
ուղղութեան ներկայացուցիչ կարող են համարուել,
առաջին եղաւ որ հասկացաւ, թէ որ և իցէ աղ-
գի վիճակը բարեբաւում համար, նիւթական, բա-
րդական թէ մատուր, պէտք է գործը սկսել այն
տարրի մէջ, որ աղգի էական մասն է կազմում,
պէտք է ժողովրդի, ամբոխի, գիւղական ժողովրդի
մէջ սկսել գործունէութիւնը, այն ժամանակ միայն
կարելի է հասնել ցանկալի նպատակին: Մի այս-
պիսի հայեացք, մի այսպիսի լուրջ ուղղութիւն
թէև վաղուց տիրապետում է արևմտեան աղգիին
մէջ, սակայն մեր աղգի պատմութեան մէջ կարող
է դարեւաբան համարվել, ըստ որում միայն այդ-

պիսի ուղղութեան ժամանակ կարելի է աղգի վե-
րածնելութիւնը: Փոխանակ Աղաղէմի հիմնելու,
Արարատ, ընկ. աւելի խոհական համարեց գիւ-
ղական, տարրա-ժողովրդական դպրոցներ հիմնել
և հէնց այդ է նորա յառաջդիմութեան պատճա-
րը, այդ է նրա ապագայ բարգաւաճման գրաւը և
այդ է այն ջերմ, անկեղծ համակրութեան պատ-
ճառը, որ տառնում են դէպի նա աղգի բոլոր դա-
տակարգերը: Ուրեմն, քանի որ մենք հաւատացած
ենք թէ չնորհիւ այդ համակրութեան Արարա-
տեան ընկերութիւնը հաստատուն և անխախտ
հիմն ունենալով իր ոտի տակ, այլ ևս չը
պէտք է երկիւղ կրէ իր գոյութեան մասին, այլ
ապահովված լինելով այդ կողմից, պէտք է ջա-
նայ ըստ կարելոյն արդիւնաւէտ անելու իր գոր-
ծունէութիւնը, աղգի համար ԼՈՒՍԱՆՈՐԻՅ
մի հիմնարկութիւն դառնալու, այն ժամանակ հայ
խոտէլիկները մենք բարոյապէս պարտաւոր
ենք համարում կրիտիկաբար վերաբերվել դէպի
այդ գործունէութիւնը, այնքան աւելի պարզն
ասելու համար, հայ խոտէլիկներն չը պէտք է
բաւականանայ կրաւորական դեր խաղալու այդ
գործունէութեան մէջ, այլ թէ իր խորհուրդներով,
թէ իր անմիջական մասնակցութեամբ պէտք է
օժանդակ հանդիսանայ Արարատեան ընկերու-
թեան և օգնէ նրան մի այնպիսի ուղղութիւն
բռնելու, որ համապատասխան լինի ժողովրդական
պահանջներին և նպատակայարմար: Ահա 3 տարի
է, որ Արարատ, ընկ. հրատարակում է իր գոր-
ծունէութեան տեղեկագիրը, 3 տարի է որ նա այդ
տեղեկագիրով ոչ թէ միայն կամենում է աղգին
հաշիւ տալ, այլ և սպասում է որ աղգի լուսաւոր
և բանիմաց անդամներ վերածննդեան ենթար-
կելով այդ տեղեկագիրը յայտնեն իրենց կարծիքը
թէ որքան վնասակար կամ օգտաւէտ է նրա
գործունէութիւնը, ինչ պակասութիւններ նկա-
տելի են աղգային—դպրոցական գործի մէջ և ինչ
թերութիւններ պէտք է լրացնել, Գիտելտարաբ
ընկերութեան ակնկալութիւնները չեն պակսում
մինչ այժմ և. Պոլսի հայ մամուլը, իբրեւ մի
այնպիսի օրգան, որ բոլորովին զգուշ է քննա-
դատական տարրից, ի հարկէ, բացի չափազանց
զովասանութիւններից ոչինչ չէր կարող ասել.

մի հայ սկսում է նոյնը անել այդ րոպէից էլ պրծաւ ամեն համող, ամեն վեր կենող միայն բուրդ է առնում, բոժոժ և ընկուզի կոճղ և այդպիսով կոնկուրէնցիան հասնում է շուտով այն աստիճան ծանրութեան, որ առևտուրը շարունակվում է ամենավատ պայմաններով և հայերը Եւրոպայի սահմանը չանցած՝ ծախում են բարձր ամենամեծ փեսայով ու յետ դառնալով իրանց հայրենիքը հազար անէծք կարգում պատճառ եղածի վրա:

Այդ տեսնելով ի հարկէ ամենքն էլ թողնում են իսկոյն նոր գործը և կրկին յետ դառնում իրանց օրհն վաճ պապական պարապմունքին ու աղաթին:

Հիմա դիցուք թէ հացի թանկութեան պատճառով վարչութիւնը առաջարկում է մի քաղաքում փոխադարձ օգնութեան մի երկու ընկերութիւններ կազմել և ամենայն դէպքի համար հացի պաշար պատրաստել: Վարչութիւնը շատ ջանք պիտի թափէ որ կարողանայ գտնէ մի ընկերութիւն կազմել տալ բայց հէնց որ այդ եղաւ, իսկոյն այնչափ ընկերութիւններ դուրս կը գան ամեն կողմից, որ փոխանակ թանկութեան առաջն առնելը նորան միայն կը հեշտացնեն և սովի դուռը կը հասցնեն:

Նրան բաւական էր միայն, որ Վրաստ. ընկ. զարգացնէր և բանում, նուիրաւորութիւններ շատ են լինում, որպէս զի մինչ երկինք գովաբանէ այդ ընկերութիւնը, առանց քննելու թէ արդեօք այդ զարգացնելը ունեն այն կազմակերպութիւնը, որ կարողանան ուսում, լոյս տարածել թշուառ հայ ժողովրդի մէջ: Իսկ ինչ վերաբերում է Ռուսաստանի հայ մամուլին, պէտք ասել, որ նա թէ և չը բաւականացաւ հարկանցի նկատողութիւններով և քննադատութիւնով, սակայն դեռ մինչ այսօր հարկաւոր ուշադրութիւն չը դարձրեց ընկերութեան ուսումնական զարգացման մասի գործունէութեան վրա: Այս օրերս ստանալով Վրաստ. ընկ. զ. տեղեկագիրը, ես սկսեցի մի առանձին ուշադրութեամբ քննել նրան և նկատելով մի քանի խոշոր պակասութիւններ զարգացման գործի վերաբերմամբ, ուստի և աճապարում եմ հրապարակաբար յայտնել. դրանով, ես կարծում եմ, ցոյց տուած կը լինեմ այն համակրութիւնը որ անձամբ տածում եմ՝ դէպի այդ օգտակար ընկերութիւնը և իմօքսան նպատակ կը լինեմ այդ հաստատութեան, որին ամեն մտածող հայ պարտաւոր է օգնել, սիրել և այդ իր օգնութիւնը, սկզբ գործով ապացուցանել:

Ես համոզված եմ որ իւրաքանչիւր ով որ ուշադրութեամբ կարդաց այդ տեղեկագիրը կը համաձայնէ ինձ հետ, որ այն անձինք, որոնք Վրաստ. ընկ. ուսումնական մասին պարագլուխ են հանդիսանում, շատ քիչ ծանօթ են զարգացման գործի հետ, իբրև մասնագիտութեան. դրանից յառաջանում է այն համաձայնաբեր, որ ընկերութեան հիմնած զարգացման և վարժապետանող այն ուղղութեամբ, որ այժմ ունեն, չը պիտի կարողանան ծառայել իրենց նպատակին, այսինքն չէլայատուանի մէջ ուսում ծառայել կամ աւելի պարզ ասելով, չը պիտի կարողանան հայի մտաւոր փնտրել բարձրել և բարձրացնել: Այս խնդիրը այնքան ծանրակշիռ է, որ ստիպված եմ փոքր ինչ երկարացնել այս յօդուածը, մի և նոյն ժամանակ հրաւիրել Վրաստ. ընկերութեան վարչութեան խորին ուշադրութիւնը:

Ժողովրդական կենքի առաջին և գլխաւոր պահանջը—իր թ ու թ ի ի նն (ուսում) է: Նա

Առնելը միւս օրինակ: Ահա կատարեց տէրութիւնը դատաստանական մի վերանորոգութիւն, այնպէս որ կարիք է յայտնվում համալսարանական իրաւաբանների մէջ: Բաւական է որ մէկը մտաւ համալսարանի իրաւաբանական ֆակուլտետը, այդ օրից դիմեալ գիւն աւարտողները բոլորն էլ թափվում են շարունակ իրաւաբանական ֆակուլտետը, էլ իրանց հաշիւ չը տալով թէ ունեն արդեօք հակում, ընդունակութիւն և կոչում դէպի այդ մասնագիտութիւնը թէ ոչ: Վերջապէս մի բանի տարից յետ բանը վերջանում է նորանով որ համալսարանական իրաւաբանների թիւը այնչափ շատանում է, որ ամենքն էլ մնում են սոված:

Այդ կարելի է ասել և շատ ուրիշ բաների վերաբերմամբ, ուր հայը խիստ ծայրայեղ է. մի կողմից նա դանդաղ է, անշարժ, աւանդապաշտ, միւս կողմից՝ աշխոյժ, շարժուն և նորամուտ: Հայը անփորձ է այն ժամանակ, բանի որ նորա աչքը մի օրինակ չէ տեսնում, բանի որ բոլորն էլ անփորձ են. հայը արթուն է այն ժամանակ, երբ նա նկատում է, որ մէկը ձգտում է առաջ ընկնել Այսպիսով հայի գրգռելը և բարոյական իւրը միայն կիրքն է, մաղձը ու նախանձը: Հայը գործ

պէտք է բարձրացնէ ժողովրդի բարոյականութիւնը, բարւոյէ նրա տնտեսական գրգռութիւնը, իսկ դրա համար նա պէտք է պատասխանէ կեանքի բոլոր պահանջներին: Ահա այդպիսի մի բան չէ նկատվում Վրաստ. ընկ. զարգացման գործի ուղղութեան մէջ. նրա զարգացնելը այնպէս կազմակերպված չեն ըստ ուսումնականին, որ կարողանան ժողովրդական լուսաւորութեան գործին օգնել: Ժողովրդական զարգացնելը պէտք է զբոհհանուր—կրթական նպատակ ունենան և ոչ միայն գրագիտութիւն, այլևս գրել կարգալ սովորեցնելու նպատակ. այս բանին համոզված է և ինքն Վրաստ. ընկերութիւնը, ասելով իր տեղեկագիր 11-րորդ էջում ամբողջովին վարժարանաց դըլլաւոր պակասութիւնն այն է, որ միայն գրագիտութիւն կը պատրաստեն: Եւ նշանակէ Վրաստ. ընկ. հիմնելով իր ժողովրդական զարգացնելու նպատակ է ունենել ոչ թէ միայն գրագիտութիւն տարածել, այլ չէլայատուանի հայ գիւղացին կրթել, և այդ բանի մէջ զարմանալի և գովելի հմտութիւն, փորձառութիւն է ցոյց տուել, վճելով որ չհայ գիւղացին կրթելու համար հարկաւոր էր լաւ մը քննել նորա վիճակը և պիտոյիցը վերահասու լինելով ըստ այնմ ուսումնական յայտադիր մը պատրաստել: Այդ դժուարին գործը յանձնվում է պ. Մ. Գործնադրականին և նրա հագորդած տեղեկութեանց համեմատ Վրաստ. ընկ. սկսում է գործել, սակայն ախուս, որ ոչ ինքն պ. Գործնադրականն և ոչ ևս գործադիր ժողովը, թող ներքին մեզ ասել, չեն հասկացել այն միջոցները, որոնցով կարելի է ժողովրդի բուն կարիքը լրացնել, ուստի և Վրաստ. ընկ. առանց ինքն նկատելու, իր քարոզած սկզբունքը բոլորովին հակառակն ուղղութեամբ է յառաջ տանում գործը: Մեր ասածը փաստով ապացուցանելը ինքն Վրաստ. ընկ. ասում է, որ չհայ գիւղացին երեք տեսակէտով է ըմբռնում, իբր հայ, իբր քրիստոնեայ և իբր երկրագործ և յաւելցնում է զիբր երկրագործ՝ գիտութեան նոր լոյսերէն օգուտ քաղելով ըստ այնմ իւր արուեստը կատարելով գործէ, բարւոյէ իր տնտեսական զարգացումը և իւր ընկերութեան իւր առաջն է իւր առաջն ապագայի հետ—մի խօսքով զլուսւոր առարկայ պէտք է

է սկսում երբ գրգռվում է, երբ նա տեսնում է ուրիշ օրինակը, բայց ոչ թէ հային յառաջ մղող զօրութիւնը նորա ներքին հակումն է, ազատ կամքը, ընդունակութեան ճանաչողութիւնը և ուժի գնահատութիւնը:

Այս է պատճառը այն տարբերակ երեւոյթի, որ հայը ամեն բան տաքութեամբ է սկսում, բայց և ամեն բան յանկարծ դէն գրցում. նա սկսում է ոչ թէ իր յօժար կամքով և գիտակցական կերպով, այլ միայն կրքից և օրինակից բորբոքված, իսկ կիրքը չունի ոյժ, նա որչափ դիւրաբար է, այնչափ և շուտ հանգչող, վաճառորդ և հայի սկսած գործն էլ միշտ լինում է անհաստատ և րոպէական:

Հետեւեալ համարներում կը շարունակենք մեր գլխաւոր մտքի պարզելը:

Գր. Նիկողոսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Կրթիւրը յայտնեց մեզ այդ նոր ընկերութեան հիմնվելու լուրը, բայց մինչև այժմ ոչ մի հաստատ տեղեկութիւն չը կարողացանք ստանալ թէ նրա կազմակերպութեան և թէ պրոգրամի մասին: Աւելորդ է ասել,

է այժմ Այս տողերը կարդացողը կարող է գալ այն եզրակացութեան, որ հակառակ մեր ասածին, Վրաստ. ընկ. չ շատ լաւ հասկացել է ժողովրդի կարիքը, բայց բանն այն է, որ տեսականապէս հասկանալով այդ կարիքը, գործնական կեանքի մէջ, նրանց չէ իրագործում, որին ապացոյց կարող է լինել գիւղական զարգացնելու ուսումնական յայտադիրը: Ահա այդ ուսումնականների չորսամսայ ուսման ընթացքի ծրագիրը—հայերէն լեզու, պատմ. հայոց, կրօնագիտութիւն, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, բարոյագիտութիւն (?), գիր, գծադրութիւն, երաժշտութիւն, մարմնամարզութիւն, դաս առարկայից: Հայրենում ենք այժմ Վրաստ. ընկ. գործադիր ժողովին. արդեօք այդ առարկաների միջոցով նա կամենում է հայ գիւղացու արուեստը կատարելագործել, նրա տնտեսական գրգռութիւնը բարձրել և առաջնապահական վիճակը դարձանէ: Եթէ պատասխանը սոսորումն է, այն ժամանակ մեզ մնում է միայն ախտնալ և ճշմարտութիւնը յարգած լինելու համար՝ ասել, որ որքան կարելի է շուտով հեռանան զարգացման ասպարիզից այն անձինք, որոնք ոչինչ հասկացողութիւն չունեն մանկավարժութեան մասին, իսկ եթէ բացասական է, այն ժամանակ անցայտ է, որ Վրաստ. ընկ. չնպատակ չէ դիւրացու տնտեսական գրգռութիւնը բարձրել, այլ միայն դրա գլուխ թիւնն տարածել: Ինչով ուրեմն բացատրել այդ անգլին հակառակութիւնը: Անկարելի է ենթադրել, որ Վրաստ. ընկ. համոզված չէ լինի այն անխտելի ճշմարտութեան մէջ, թէ հայ ժողովրդի, հայ գիւղացու մեծ թիւը չուսումնական պատճառներին պիտի հզօրացնեն ևս կանխալ նախադաշարմունքներն և մտտիպաշտութիւններն են, սակայն այդ մտտիպաշտութիւնները ցրել և արտաքին միայն զարգացնել կարող են, իսկ այդ պահանջը լրացնելու համար պէտք է միայն զարգացնել համապատասխան ուղղութիւնը, զիկուսութեան պատճառներին պիտի առաջնանք, որոնք կարող են փչացնել մտտիպաշտութիւնները և ծանօթացնել ժողովրդին իրեն չընապատող ընտրութեան և նրան կառավարող օրէնքների հետ—մի խօսքով զլուսւոր առարկայ պէտք է

թէ որքան համակրելի և միանգամայն անհրաժեշտ է այդ մարի իրագործվելը. մեր աղքատ գրականութիւնը վաղուց պէտք ունի թարգմանական գործունէութեան: Ի հարկէ դժուար է գուշակել, թէ որքան կը յաջողի նոր ընկերութեանը արժանաւոր կերպով գլուխ բերելու իր նպատակը, բայց այնու առկապիւն ցանկալի կը լինէր, որ նա հիմնաւորապէս քննէր ներկայի պահանջները և բոլորովին համաձայնացնէր իր գործունէութիւնը կենսական պիտոյքների հետ: Մեղք, հաշիւ առ հատարակ սիրում ենք բարձրից ըստ իսկ—թարգմանական ընկերութիւնը, իմ կարծիքով, պէտք է բոլորովին հակառակ կերպով վարուի: Գուցէ շատերը մոլորութիւն անուանեն այն միտքը, թէ եւրոպական հրաշալւոր բանաստեղծները և խորամուտ փիլիսոփաները դեռ անմատչելի կը լինեն մեր հասարակութեանը, բայց այդ ճշմարտ է: Նիլ-լերը, Վեթէնը, Լեսինգը—այդ յատկանական ճշմարտութիւնների բարոյիչները, անմահ ճեկարները—այդ ամենախոր սրտազէտ, դժուար թէ կարողանան առայժմ գտնել մեր մէջ այն երկրպագութիւնը, որով շրջապատում է նրանց տարօր լուսաւոր աշխարհը: Բանաստեղծական և փիլիսոփայական բարձր մտքեր ըմբռնելու համար բաւական չէ այն ողորմելի մասնոր զարգացումը, որ ունի մեր հասարակութիւնը, դրա համար հարկաւոր է նախապատրաստութիւն: Եւ չէլայտնալ մարդի ձեռքը չէ կարելի տալ ընթերցանութեան համար մի օր և է գիրք, նոյնպէս անպատրաստ հասարակութեանը դժուար է բնծայել այնպիսի գրողներ, որոնց ամեն մի խօսքը չնչում է նրան անմատչելի համարող մտքերով և բանաստեղծական գեղեցկութիւններով: Սրանով ևս չեմ ուզում ասել, որ եւրոպական երեւելի հեղինակների թարգմանութիւնը հարկաւոր չէ չեմ ասելով, որ ամենին: Թող նրանք թարգմանվեն, շուտ թէ ուշ նրանք անկարծիք կը բերեն իրանց օգուտը. եթէ ոչ ներկայ, գտնէ ապագայ սերունդը կարող է ծանօթանալ եւրոպական մտքերի հետ իր մայ-

համարուի բնական գիտութեանց տարրական ուսումը (ժողովրդական զարգացնելու մէջ): Ահա թէ ինչ բան մտացել է ուսումնական վարչութիւնը, անաթ ինչ խոշոր պակասութիւն ունի յայտադիրը, և այդ մտացումը, այդ պակասութիւնը ցոյց են տալիս թէ զարգացման գործը և մանկավարժութիւն կոչված գիտութիւնը, որ աստիճան աղայա-հան հասակի մէջ է դեռ. Կ. Օլսլի հայերի մօտ—Մեղք տաացնել, որ Վրաստ. ընկ. ամենագեղեցիկ կերպով հասկացել է (և այս իրեն յարգանք և փառք է բերում) այն պարզ, բայց շատերից անգոյնված ճշմարտութիւնը թէ գիւղական ժողովուրդը, գիւղը աղքի կեանքի արմատն է, նրա անտեսական բարեկեցութեան միակ ճշմարտ և հաւատարմ աղբիւրը, նրա քաղաքական գործունէութեան աճման և բարոյական տիրապետութեան հիմքը: Ազգը կը հարստանայ ոչ թէ այն ժամանակ, երբ վաճառական դաւը կը հարստանայ, այլ գիւղական ժողովուրդը, աղքը այն ժամանակ կարող է լուսաւորվել և միայն այն ժամանակ ունի իրաւունք լուսաւորված աղբ կոչվելու, երբ ուսումը, կրթութիւնը գիւղի սեպհապետութիւն կը դառնան: Աղքային կամ աւելի ուղիւն անկողնի ժողովրդական ինքնակառավարութեան գործը միայն այն ժամանակ կարող է անխտել հիման վրա կանգնել և իր բոլոր ճիւղերի մէջ արդիւնաւէտ լինել, երբ գիւղացին կը համոզուի գիտակցաբար այդ ինքնակառավարութեան իրաւունքների, պայմանների, պահանջների և կարիքների մէջ: Սակայն կարող են առաքել, թէ գիւղական ժողովրդի մէջ ուսում տարածելու միտքը վաղուց հասկացված և ընդունված է, ճշմարտ է, բայց նպատակը յայտնի չէր և այդ գործը կատարվում էր համարեա անգիտակցաբար, միայն նրա համար, որ գիւղացին ևս, իբրև մարդ, անուսում չը մնայ, գրել կարողալ սովորի. այդ գործին չէին տալիս այն մեծ նշանակութիւնը, որ վերջապէս զարգացնում հասկացել է Վրաստ. ընկերութիւնը: Միւս կողմից, եթէ մենք հայերս՝ այժմ հաւատ ունենք, աղքային վերածնելութեան վրա, եթէ հաւատում ենք որ Տաճկ. մեր եղբայրները ապագայում իբրև մի ինքնուրոյն, անկախ աղբ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՆԵՐԿԱՅ 1880 ԹԻՈՒՄ ԿԵ ՏՊԱԳՐՎԻ

„ԿԱՅԾԵՐ“

ՎԷՊ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԻՑ

Հեղինակութիւն ՐԱՖԳԻ

Վէպը բաղկացած էր լինի երկու առանձին հատորներից իւրաքանչիւրը կը բովանդակէ մօտաւորապէս 400 տպագրված էրեսներ: Ըմեն մէկ հատորի գինն է 1 ռ. 50 կ., իսկ միասին 3 ռ.: Մէկ հատորի համար առանձին ստորագրութիւն չէ ընդունվում:

Ստորագրվել կարելի է ԳԵՂԱՆՆԵՐՈՒՄ այն պարոնների մօտ, որոնք բարեհաճել են բաժանորդներ հաւաքել «ԿԱՅԾԵՐԻ» տպագրութեան համար, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պէտք է դիմել «ՄԵՐԱԿԻ» խմբագրատանը Յ. ՄԵԼԻՔ-ՅԵԿԻՄԵԱՆԻՆ:

Կենտրոնական Գրախմբաւանոցում Գլխավոր փողոցի վրայ, Արծրունու Գալլերէյում աճառվում են հետեւեալ նոր գրքերը:

1. Կարմիր լապտեր, փոքրիկ մանկանց ընթերցանութեան համար. Թարգ. օր. Ն. Տէր-Մարկոսեանի պատկերազարդ. և կազմած.	4.	—	50	կ.
2. — նոյնը առանց կազմի.	—	—	30	կ.
3. Քաւաւազ մեղու՝ փոքրիկ մանկանց ընթերցանութեան համար. Թարգ. օր. Ն. Տէր-Մարկոսեանի. պատկերազարդ. և կազմած.	—	—	40	կ.
4. Նղբայր և քոյր մանկական վէպ. Թարգ. Զ. Մանուկեանի պատկերազարդ.	—	—	30	կ.
5. Հակապան ձեռքեր. մանկական վէպ, Թարգ. Զ. Մանուկեանի, պատկերազարդ.	—	—	10	կ.
6. Փարոս Հայաստանի. պատկերազարդ հանդէս ընտանեկան ընթերցանութեան համար.	1	—	—	կ.
7. Քորոս աղբար Հայաստանի ծանապարհորդ. Գործ. Գ. Վ. Սրուանձանեանց.	1	—	25	կ.
8. Նրկունք իններորդ դարու. գործ Մերեքցի.	1	—	—	կ.
9. Պատանեկան ներշնչումներ, գործ. Հրանտ Ասատուրի.	—	—	60	կ.
10. Մի կաթիլ արտաք, գոր կը հեղու. Սիսակ Հայ մոխիրին վրայ.	—	—	35	կ.
11. Սամուէլ Մուրատեանի կտակի խնդիրը, դասախօսութիւն Ս.Արծրունու.	—	—	50	կ.
12. Ուսումնարանի առողջապահութեան հարցեր, Բժ. Ա. Բարայեանի.	1	—	—	կ.
13. Մարմնակազմական կամ անատոմիական բառարան Լատիներենից և Ռուսերենից Հայերեն. Բժ. Վ. Տիգրանեանցի.	1	—	—	կ.
14. Կրօնք. Հոգեբանական հետազոտութիւն Ս. Մանուկեանի.	1	—	—	կ.
15. Հայկական թատրոն. Վուլքի իմ վէպեր, Փարս երեք պատկերով գործ. Մ. Տէր Գրիգորեանցի.	—	—	40	կ.
16. Բեքեր բիձու. հանաք. Օպերետա մի գործողութեամբ, Թարգ. Ն. Լալայեանցի.	—	—	25	կ.
17. Աշնանային երեկոյ գիւղում, փողովի մէկ արարուածով, փոխադրութիւն Գ. Նահրեւդարեանի.	—	—	25	կ.
18. Բռնի ամուսնութիւն. կոմեդիայ մէկ արարուածով, Թարգ. Գ. Չմէկեանի.	—	—	40	կ.
19. Ժանո և Ժանէտ օպերա-փողովի, Թարգ. Գ. Նահրեւդարեանցի մէկ գործողութեամբ.	—	—	40	կ.
20. Պէպո. կոմեդիա երեք արարուածով, գործ. Գ. Սոււդուկեանի.	—	—	30	կ.
21. Նոյն տեղը վաճառվում են ամենայն տեսակ դասադրքեր Հայերեն, Ռուսերեն և օտար լեզուների, դասական պոեզիաներ ռուսաւարանների և աշակերտների համար, Հայերեն, Ռուսերեն և Գաղղերեն վրայաանութիւններ, ամենայն հասակի ընթերցանութեան և գիտութեան զանազան ճիւղերին վերաբերեալ գրքեր. պատուէրները կատարվում են ամենայն արագութեամբ: Օտարաբաղադրացիք իրանց պահանջները պէտքէ ուղարկեն հետեւեալ հասցեով «Въ Тифлисъ. Въ центральную книжную торговлю»	—	—	50	կ.

6—6

ВЪ ТИФЛИССКОМЪ ТЕАТРЪ,

въ субботу, 26-го января,

ДАНЪ БУДЕТЬ

СПЕКТАКЛЬ

ВЪ ПОЛЬЗУ

ГОЛОДАЮЩИХЪ

СЪ УЧАСТИЕМЪ

РУССКИХЪ, ГРУЗИНСКИХЪ, АРМЯНСКИХЪ АРТИСТОВЪ И КН. Д. Г. ЭРИСТОВА, О. В. КОЛЬЦОВОЙ, И. АДАМИАНА, Г-ЖА СИРАНУШЪ И Д. А. СЛАВЯНСКАГО СЪ КАПЕЛЛОЙ.

На мѣста въ театрѣ можно записываться съ понедѣльника, 21-го января. въ конторѣ редакціи Тифлискаго Вѣстника.

2—5

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

180 թ. Յունվարի 15-ից կ'հրատարակուի Լըբանում շաբաթ մէկ անգամ:

Պ Ս Ա Կ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

Չ Ք Ա Գ Ք Ք

Տարեկան գինն է . . . 4 ռուբլի:
Կէս տարեկան . . . 3 ռուբլի:

Ցանկացողները կարող են ստորագրվել ուղղակի խմբագրատանը, Գեորգեան և ընկեր. տպարանում: Կամ Արգար Գալաթիեանցի խանութում: Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան ժամի 10-ից մինչև ժամի 1-ն ճաշից յետոյ: Օտար քաղաքներից պէտքէ դիմել ուղղակի խմբագրին հետեւեալ հասցեով Въ г. Эривань Редактору газетъ „ПСАКЪ“ Васакъ Панаджанову.

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ Գր. Վ. Պ ա պ ա ջ ա ն և ա ն ց .

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Բոլոր եւրոպական լրագիրների համար Մոսկվայում (Центральная контора объявлений для всѣхъ европейскихъ газетъ въ Москвѣ. Большая Дмитровка, д. Бучумова) ԲՆԴՈՒՆՈՒՄ է յայտարարութիւնների ԲՈՒՈՐ ռուս և արտասահմանեան ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻ համար խմբագրական ԳՆԵՐՈՎ, նշանաւոր ԶԻՋՈՒՄՆԵՐՈՎ:

Ռուսաց ամենօրեայ, շաբաթական, պատկերազարդ և ծաղրական լրագիրների ԳԼԽԱՌՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱՒՈՒԹԻՒՆԸ: ԱՄԵՆՈՐԵԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ռւսի բոլոր ռուսաց և արտասահմանեան ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻ հետ: Յայտարարութիւններ ընդունվում են նոյնպէս բոլոր դաւառական լրագիրների համար: Փարզմանութիւնները ՁԲԻ են լինում: Խմբագրչիւր յայտարարութեան համար ԱՊԱՑՈՒՑԱԿԱՆ ՆՁ է ուղարկվում:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆՎԱՐՁ ԵՆ ԿԱԶՄՎՈՒՄ

ԲԱԺԱՆՈՒՄԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ է ԲՈՂՈՐ լրագիրների համար:

15—15 (4)

ԾԱՆՈՎՈՒՄ Է

Նոր վրացական ձեռնարկ Самоучитель Учебникъ Грузинскаго языка, сост. Г-МЪ Теръ-Габриелянцемъ:

Այդ ձեռնարկը պարունակում է ընդհանուր տեղեկութիւններ ու քերականական կանոններ վրաց լեզուի ամենաընդլայն ոճով. բառերի և տառերի արտասանութիւնը զրկած է քանի մի լեզուով ռուսերէն, Հայերէն, Ֆրանսերէն, գերմաներէն և պարսկերէն. այնպէս որ այդ միջոցով և օտարազգիին ինչն իրան կարող է հեշտութեամբ ուսանել վրաց լեզուն:

Արդէն երկրորդ հրատարակութիւնն է և յուսմամբ երրորդ տպագրութեամբ՝ ի լոյս ածել կարձ միջոցից յետ: Գինն է 50 կոպ. ծախվում է պ. Բերենշտամի, Ջաքար Գրիգորեանի, Աւետիք Ենֆիաձեանի մօտ ու Գարբիէլ Սալամբէզեանի խանութում:

Մեր աշխատութիւնը են նոյնպէս. 1) Ֆրանսիական լեզուի ձեռնարկ, վրաց լեզուի օգնութեամբ. Livre de poche à l'usage de la jeunesse arménienne et géorgienne; 2) ինքնուսույց ռուս լեզուի՝ վրաց լեզուի օգնութեամբ: Самоучитель Русскаго языка при помощи Грузинскаго.

Գարբիէլ Տէր-Գարբիէլեանց:

4—4

«Մշակի» առանձին համարները 5 կոպէկով համար ծախվում են ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ հետեւեալ տեղերում: «Կարգմանի» մօզաղինում (Արծրունու տանը, Գլխորդի փողոցի վրայ, պ. Նահարեզգովի մօտ), «Կովկաս» հիւրանոցի տակ (պ. Գեմիւրեանցի ծխախոտի խանութում), Ջաքարիա Գրիգորեանի գրախմբաւանոցում (Միխայիլեան կարմուշի մօտ) և գերձակ Գեկարեանեանի մօտ, Բէլալեան կարգի դիմաց:

Ա. կա դ ե մ ա յ ու մ՝ լաւ վկայականով ուսումը աւարտած մի երիտասարդ հաշուապահ թեւեւ և առեւտրական թուրքմենութեան դասեր է տալիս, նոյնպէս պատրաստում է երեսներին բէալական դպրոցներում աւանդվող բոլոր աւարկաներից: Պէտք է դիմել Զուբալովի քարվանսարան Գեորգեանի գրասենակը: 1—3 (2)

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐԶԵՍԱՒՈՐՆԵՐԻ ԿԼՈՒԹԻ Վարչութեան խորհուրդը խնդրում է կուրի պ. անդամներին ներկայ գտնվել կուրի ԲՆԴՈՒՆՈՒՄ ԺՈՂՈՎՈՒՆ, որ նշանակված է ՇԱԲԱԹ յունվարի 26-ին, երեկոյեան 7 ժամին կուրի վերաբերեալ մի քանի ՆՇԱՆԱՌՈՐ ՀԱՐՅԵՐ քննելու համար:

2—4

Հրատարակվեցաւ 8. ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ «ՎԷՊԵՐ» վերագրով գրքոյից: Առնել կարելի է հեղինակից, դիմելով «Մշակի» խմբագրատնը:

4—5

Մի ԳՐԱՆՈՒՈՂԻ տալիս է Թէօթիկական և պրակտիկական ԳԱՍԵՐ ՖՐԱՆՍԵՐԸ ԼԵԶՈՒՅ: Հասցէն. Կուրիա, Բէռուօփ ա կ ա յ ա փողոց ՆՁ 21:

3—4

ԲԵՐԼԻՆԻ աղագեմիայի Ինժեներ Կ. Կ. Կեւր լինը ՊԱՏՄԱՍՏՈՒՄ է ամեն տեսակ ՊԼԱՆՆԵՐ և զանազան ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ե յանձն առնում: Հասցէն Վարանցովսկայա Նարեկեմայա, ՆՁ 4, ՎԵՐԻՆ ՅԱՐՈՒՄ:

2—5 (3)